

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 27 czerwca 2017 roku, wydanym w sprawie o sygn. akt II 1 C 164/16, z powództwa K. W. (1) przeciwko P. W. (1) o zwolnienie zajętego przedmiotu spod egzekucji, Sąd Rejonowy dla Łodzi – Widzewa w Łodzi:

1. zwolnił od egzekucji prowadzonej przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym dla Łodzi – Widzewa w Łodzi M. K. pod sygnaturą KMP 124/94 ruchomość w postaci samochodu F. (...) jako stanowiący własność powódki;
2. nie obciążył pozwanej obowiązkiem zwrotu na rzecz powódki kosztów postępowania;
3. przyznał na rzecz adwokat E. M. kwotę 1.107 złotych tytułem zwrotu kosztów działania pełnomocnika z urzędu i nakazuje wypłacić na rzecz Adwokat E. M. kwotę 1.107 złotych ze Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego dla Łodzi – Widzewa w Łodzi.

Swoje rozstrzygnięcie Sąd I instancji oparł na ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych, które przedstawiają się następująco:

Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym dla Łodzi – Widzewa w Łodzi M. K. prowadzi z wniosku P. W. (1) postępowanie egzekucyjne przeciwko R. W., dotyczące rat obowiązku alimentacyjnego, na podstawie tytułu wykonawczego w postaci wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi, sygn. XII C 3839/99 (tytuł wykonawczy w aktach sprawy KMP 124/94). Zaległość z tytułu alimentów wynosiła w listopadzie 2016 roku około 42.087,19 złotych.

W dniu 16 listopada 2016 roku komornik sądowy dokonał zajęcia samochodu F. (...). Czynność miała miejsce w pobliżu hali targowej, w której zastano dłużnika R. W.. Dłużnik oświadczył komornikowi, że stoisko jest dzierżawione przez jego matkę K. W. (2). Do protokołu zajęcia ruchomości dłużnik złożył oświadczenie, że zajęty samochód stanowi własność K. W. (1).

Pomiędzy K. W. (1) a jej synem P. W. (2) została sporządzona, datowana na 10 listopada 2016 roku, umowa darowizny samochodu osobowego F. (...), o numerze rejestracyjnym (...), który został zarejestrowany na K. W. (1) w dniu 16 listopada 2016 roku.

Sąd Rejonowy wskazał, że stan faktyczny ustalił na podstawie dokumentów. Przeprowadzony w tej sprawie dowód z przesłuchania stron oraz świadka R. W. nie prowadził zdaniem Sądu do ustalenia okoliczności mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie. Wskazane osoby podały uzasadnienie faktyczne umowy darowizny samochodu osobowego, którym był istniejący od dawna dług dłużnika wobec jego matki z tytułu pożyczki na leczenie dziecka. Zarówno świadek będący dłużnikiem alimentacyjnym, jak i powódka będąca jednocześnie matką dłużnika – mieli interes faktyczny w korzystnym dla nich rozstrzygnięciu sprawy, Sąd Rejonowy uznał zatem, że ocena podawanych przez nich informacji musi być ostrożna. Ujawnione podczas rozprawy rozbieżności w zeznaniach powódki podważyły wiarygodność osobowych źródeł dowodowych w rozpoznawanej sprawie, ale nie podważyły zdaniem Sądu Rejonowego treści załączonych do akt sprawy dokumentów w postaci umowy darowizny i dokumentów rejestracji pojazdu.

Na podstawie tak poczynionych ustaleń faktycznych Sąd Rejonowy wskazał, że powództwo podlegało uwzględnieniu. Zostało ono złożone w terminie wskazanym w art. 841 § 3 k.p.c. Pojazd został zajęty 16 listopada 2016 roku, a powództwo zostało wytoczone w dniu 1 grudnia 2016 roku. Sąd pierwszej instancji wskazał, że powództwo oparte o treść art. 841 § 1 k.p.c. umożliwiła stronie wykazanie, że skierowanie egzekucji do jakiejś rzeczy narusza jej prawa. Podstawowym prawem, jakie może być w taki sposób naruszone, jest oczywiście prawo własności. Powódka wystąpiła

w tej sprawie z twierdzeniem, iż wierzyciel skierował egzekucję do przedmiotu stanowiącego jego własność. Powódka powołała się więc na uprawnioną przesłankę zwolnienia rzeczy od egzekucji.

Zdaniem Sądu Rejonowego powódka wykazała swoje prawo własności do rzeczy zajętej przez komornika, przedstawiając dwa istotne dokumenty. Był to po pierwsze dokument zawierający umowę darowizny, po drugie zaś dokument potwierdzający wykonanie darowizny, w postaci potwierdzenia rejestracji samochodu osobowego na powódkę.

Zarzut strony pozwanej sprowadzał się w rozpoznawanej sprawie do poglądu o nieistnieniu czynności, a nie jej nieważności. Jednak skoro obdarowana i darczyńca podpisali umowę darowizny samochodu osobowego a następnie obdarowana zgłosiła się do wydziału komunikacji odpowiedniego urzędu miasta i dokonała rejestracji pojazdu, to trudno w ocenie Sądu Rejonowego bronić poglądu o nieistnieniu umowy darowizny. Istnieje bowiem dokument potwierdzający nie tylko zawarcie, ale też wykonanie takiej umowy.

Sąd pierwszej instancji przyznał, że materiały sprawy wskazują na duże prawdopodobieństwo działania dłużnika i powódki z pokrzywdzeniem wierzycielki alimentacyjnej. Okoliczności takiej Sąd jednak nie mógł wziąć w tej sprawie pod uwagę z urzędu wobec treści art. 531 § 1 k.c.

O kosztach postępowania Sąd Rejonowy orzekł na podstawie art. 102 k.p.c., mając na względzie całość sytuacji życiowej i majątkowej stron; w szczególności zaś okoliczność, że pozwana jest młodą osobą uprawnioną do otrzymywania alimentów. Mimo takiego uprawnienia alimentów tych nie otrzymuje od dłużnika w zasądzonej wysokości. Podstawę orzeczenia o kosztach działania pełnomocnika z urzędu pozwanej stanowił w tej sprawie § 8 ust. 3 w związku z § 4 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu z dnia 3 października 2016 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 1714), przy czym Sąd zaznaczył, że zastosował niewłaściwą stawkę.

Apelację od powyższego wyroku wniosła pozwana, zaskarżając orzeczenie w całości i zarzucając mu:

1. naruszenie przepisów postępowania, tj.

- art. 841 § 1 k.p.c. poprzez błędne uznanie, że nastąpiło naruszenie praw osoby trzeciej wskutek skierowania egzekucji do zajętego przedmiotu, w sytuacji gdy umowa darowizny z dnia 10 listopada 2016 r. została zawarta dla pozoru i jako taka jest nieważna, co w konsekwencji prowadzi do wniosku, że powódka nie ma żadnych praw, o jakich mowa w art. 841 § 1 k.p.c. do zajętej ruchomości, bowiem nie jest jej właścicielką;

- art. 233 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia zgromadzonego materiału dowodowego i w konsekwencji przyjęcie, że:

-powwany zgłosił zarzut nieistnienia czynności w sytuacji, gdy zarzut pozorności, który został zgłoszony zmierzał do uznania czynności za nieważną;

-umowa darowizny nie zmierzała do ukrycia majątku dłużnika alimentacyjnego, podczas gdy Sąd odmówił wiary zeznaniom świadka i powódki wskazując jednocześnie, że materiały sprawy wskazują na duże prawdopodobieństwo działania dłużnika i powódki pokrzywdzeniem wierzycielki alimentacyjnej;

-uznanie za wiarygodne dowody z dokumentów w postaci umowy darowizny i dokumentów rejestracji pojazdu, w sytuacji gdy dłużnik alimentacyjny R. W. miał pełną świadomość istniejącego wobec pozwanego zadłużenia i toczącego się postępowania egzekucyjnego, a wątpliwości co do ważności umowy z dnia 10 listopada 2016 r. budzi również nadzwyczajna zbieżność dat pomiędzy zajęciem ruchomości a datą zawarcia umowy

pomiędzy powodem a dłużnikiem pozwanego, przy jednoczesnym ustaleniu, iż powódka i dłużnik alimentacyjny mieli faktyczny interes w korzystnym rozstrzygnięciu sprawy;

II. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku, polegający na bezzasadnym uznaniu, wbrew zgromadzonemu w przedmiotowej sprawie materiałowi dowodowemu, iż pozwany zgłosił zarzut nieistnienia czynności prawnej, a powódka wykazała swoje prawo własności do rzeczy zajętej przez komornika;

III. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 83 § 1 k.c. poprzez nieuznanie umowy darowizny z dnia 10 listopada 2016 roku jako czynności pozornej, zawartej w istocie tylko w celu uniknięcia egzekucji, czego konsekwencją było uznanie legitymacji czynnej powoda i zwolnienie spod egzekucji zajętej w postępowaniu egzekucyjnym ruchomości, pomimo tego, że zeznania świadka i powódki wskazują na pozorność umowy darowizny i działanie pokrzywdzeniem wierzyciela;

W konsekwencji podniesionych zarzutów pozwana wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa w całości oraz o przyznanie pełnomocnikowi z urzędu wynagrodzenia za udzieloną przez niego pozwanej pomoc prawną z urzędu za obie instancje, oświadczając jednocześnie, że koszty tej pomocy nie zostały uiszczone ani w całości, ani w jakiegokolwiek części.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna i skutkowałą zmianą zaskarżonego wyroku.

Oceniając w pierwszej kolejności podniesiony przez stronę pozwaną zarzut naruszenia prawa procesowego Sąd przyznaje, że prawidłowość ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Rejonowy w istocie nasuwa uzasadnione zastrzeżenia. Rację ma skarżąca, że Sąd ten naruszył art. 233 § 1 k.p.c., oceniając część dowodów w sposób dowolny, a nie swobodny, co w konsekwencji doprowadziło do błędnych wniosków orzeczniczych.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego słusznie przyjmuje się, że zarzut naruszenia art. 233 k.p.c. może być uznany za usprawiedliwiony tylko wtedy, jeżeli sąd zaprezentuje rozumowanie sprzeczne z regułami logiki, zasadami wiedzy lub z doświadczeniem życiowym. Sprzeczność ta występuje, w szczególności w sytuacji, gdy z treści dowodu wynika, co innego niż przyjął sąd, gdy pewnego dowodu nie uwzględniono przy ocenie, gdy sąd przyjął pewne fakty za ustalone mimo, że nie zostały one w ogóle lub dostatecznie potwierdzone lub gdy sąd przyjął pewne fakty za nieudowodnione, mimo, że nie było ku temu podstawy (tak też SN w postanowieniu z dnia 10 stycznia 2002 r., sygn. II CKN 572/99, publ. LEX nr 53136 i w wyroku z dnia 27 września 2002 r., sygn. II CKN 817/00, publ. LEX nr (...)).

W rozpoznawanej sprawie zgodzić należy się ze skarżącą, że wątpliwości budzą przede wszystkim dokonane przez Sąd I instancji ustalenia zmierzające do przyjęcia ważności czynności prawnej dokonanej pomiędzy powódką a jej synem R. W., tj. umowy darowizny pojazdu F. (...) o nr rej. (...).

Sąd Rejonowy błędnie ustalił, iż komornik dokonał zajęcia ww. samochodu w dniu 16 listopada 2016 roku w sytuacji, gdy z protokołu zajęcia wynika, że czynność ta miała miejsce w dniu 15 listopada 2016 roku (protokół zajęcia – k. 591 załączonych akt komorniczych). Oznacza to, że rejestracji pojazdu na K. W. (1) dokonano dzień po zajęciu ruchomości (kopia dowodu rejestracyjnego – k. 5).

Bezpodstawne są przy tym rozważania Sądu pierwszej instancji o braku zarzutu nieważności umowy. Tym bardziej, że jak powszechnie przyjmuje się w orzecznictwie nieważność czynności prawnej - niezależnie od zarzutu strony – powinna być brana przez sąd pod rozważę z urzędu jako przesłanka rozstrzygnięcia, przy uwzględnieniu stanu faktycznego przedstawionego przez strony (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2005 r., III CZP 26/05, OSNC 2006, Nr 4, poz. 63,

postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 1984 r., III CRN 183/84, LEX nr 8663 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2010 r., V CSK 142/10, LEX nr 737290).

Uwzględnienie nieważności czynności prawnej jest stosowaniem prawa materialnego, czyli wykonywaniem przez sąd konstytucyjnej funkcji wymiaru sprawiedliwości. Podkreśla się jednak, że stosowanie przez sąd prawa materialnego odnosi się tylko do stanu faktycznego przedstawionego przez strony i ustalonego w sposób przewidziany w prawie procesowym, przede wszystkim w drodze udowodnienia. Podnosząc zatem zarzut nieważności czynności prawnej strona powinna przytoczyć fakty oraz dowody, mające być podstawą stwierdzenia nieważności i uczynić to zgodnie z regułami określonymi w przepisach prawa procesowego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2010 r., V CSK 142/10, LEX nr 737290).

Pozorność czynności prawnej może być dowodzona wszystkimi środkami dowodowymi (zeznaniem świadków, przesłuchaniem stron itp.) także wówczas, gdy czynność pozorna została stwierdzona dokumentem, a także między uczestnikami tej czynności. Zasada ta, wyrażona jeszcze w uchwale Całej Izby Cywilnej z dnia 21 lipca 1954 r., sygn. I CO 22/54, publ. OSNCK 1955, nr 1, poz. 1, potwierdzona została na gruncie obecnie obowiązujących kodeksów: cywilnego i postępowania cywilnego w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1966 r., II CR 123/66, OSNC 1967, nr 2, poz. 22 i dotychczas nie została zakwestionowana.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy uznać należy, że ocena dowodów dokonana przez Sąd Rejonowy jest wybiórcza i wewnętrznie sprzeczna. Sąd ten z jednej strony odmówił bowiem wiarygodności zeznaniom powódki, zauważył, że mija się z prawdą co do tego, jaki samochód użytkuje oraz dostrzegł jej interes faktyczny w uzyskaniu korzystnego rozstrzygnięcia, stwierdzając jednocześnie, że korzyść ta dotyczy w istocie jej syna, przez co pośrednio przyznał, że powódka nie jest rzeczywistym dysponentem zajętej ruchomości. Mimo tego Sąd pierwszej instancji uznał za prawnie skuteczną samą umowę darowizny spisaną pomiędzy powódką a jej synem, uznając przy tym, że została wykonana poprzez zarejestrowanie zmiany właściciela w dowodzie pojazdu.

W sprawie nie było wątpliwości co do faktu sporządzenia dokumentu umowy przez jej strony i jej podpisania. Zgodnie z art. 245 k.p.c. dokument prywatny stanowi jednak tylko dowód tego, że osoba, która go podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie. Jednocześnie art. 247 § 1 k.p.c. wprowadza zakaz przeprowadzenia dowodów z zeznań świadków i przesłuchania stron przeciwko osnowie lub ponad osnowę dokumentów obejmujących oświadczenie woli stron czynności prawnej, co do których przepisy prawa materialnego wymagają formy pisemnej zastrzeżonej pod rygorem nieważności. Z samej istoty wady pozorności wynika jednak, że rzeczywiste intencje stron nie zostały ujawnione w treści umowy pozornej. Zakaz badania przeciwko osnowie lub ponad osnowę dokumentu nie oznacza zakazu badania ważności samej czynności, w tym okoliczności, które – jak wady oświadczenia woli – pozostają poza osnową dokumentu. Pozorność nie mieści się więc w dyspozycji art. 247 k.p.c., a tym samym może być dowodzona wszelkimi środkami (tak też Janas, Aleksandra. Art. 83. w: Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1-125). Wolters Kluwer Polska, 2018).

W rozpoznawanej sprawie Sąd pierwszej instancji na skutek błędu w ustaleniach faktycznych co do daty zajęcia pojazdu niewłaściwie ocenił pozostały materiał dowodowy i nie dostrzegł, iż działania strony powodowej oraz dłużnika R. W. zmierzały w istocie jedynie do udaremnienia egzekucji z danej ruchomości. Skoro rejestracja zmiany właściciela pojazdu nastąpiła dzień po jego zajęciu, oznacza to, że w dniu zajęcia umowa darowizny nawet gdyby została rzeczywiście zawarta nie została jeszcze wykonana, co wobec niedochowania formy aktu notarialnego stawia pod znakiem zapytania jej ważność w dniu 15 listopada 2016 roku także na gruncie art. 890 § 1 k.c. tym bardziej wobec treści zeznań powódki, które poddają wątpliwość okoliczność wydania obdarowanej przedmiotu darowizny.

Okoliczności sprawy i postawa procesowa powódki dają jednak przede wszystkim podstawy do twierdzeń o sporządzeniu umowy darowizny jedynie na potrzeby toczącego się przeciwko R. W. postępowania egzekucyjnego,

dopiero w reakcji na dokonane zajęcie ruchomości i opatrzeniu jej datą wcześniejszą, tj. 10 listopada 2016 roku. Rzeczywisty moment spisania umowy skutkował natomiast zmianą w rejestrze pojazdu dopiero w dniu 16 listopada 2016 roku, co umknęło uwadze Sądu pierwszej instancji.

Jak słusznie wskazuje skarżąca, powyższe wskazuje na pozorność zawartej umowy darowizny. Zgodnie z art. 83 § 1 k.c. nieważne jest oświadczenie woli złożone drugiej stronie za jej zgodą dla pozorów. Główną cechą czynności pozornej jest brak zamiaru wywołania skutków prawnych, jakie łączą się z oświadczeniem określonej treści. Zachodzi wtedy świadoma, z góry założona sprzeczność między złożonym oświadczeniem, a realnym zgodnym zamiarem obu stron czynności prawnej. Celem zaś tego działania jest, jak słusznie wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 18 marca 2004 roku w sprawie o sygn. akt III CK 456/02 (publ. Legalis nr 68095), „upozorowanie woli stron na zewnątrz i wytworzenie przeświadczenia dla określonego kręgu (otoczenia), nie wyłączając organów władzy publicznej, że czynność o określonej treści została skutecznie dokonana”. Konsekwencją takiego działania jest uznanie takiego oświadczenia za nieważne, pozbawione cechy konstytutywności.

Osoba składająca oświadczenie woli dla pozorów nie chce, aby powstały takie skutki prawne, jakie normalnie prawo łączy z tego typu oświadczeniem, ponieważ nie chce w ogóle wywoływać żadnych skutków (pozorność czysta) albo chce wywołać inne te, które wynikałyby ze złożonego przez nią oświadczenia woli (pozorność kwalifikowana). Za pozorne uznać można jedynie oświadczenia woli skierowane do określonego adresata, który zgadza się na pozorność danej czynności prawnej. Zgoda musi być wyraźna i nie budzić żadnych wątpliwości. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 lutego 1998 roku (sygn. akt II CKN 816/97, publ. LEX nr 56813) „nieważność czynności prawnej z powodu pozorności złożonego oświadczenia woli może być stwierdzona tylko wówczas, gdy brak zamiaru wywołania skutków prawnych został przejawiony wobec drugiej strony tej czynności otwarcie tak, że miała ona pełną świadomość co do pozorności złożonego wobec niej oświadczenia woli i co do rzeczywistej woli jej kontrahenta i w pełni się z tym zgadza”. Zgoda drugiej strony czynności prawnej na jej pozorność musi być wyrażona najpóźniej w chwili jej dokonywania. Czynność prawna pozorna jest dotknięta nieważnością bezwzględną i nie wywołuje żadnych skutków prawnych od początku (*ex tunc*).

Dopiero prawidłowo ustalony stan faktyczny pozwala na właściwe zastosowanie prawa materialnego, w rozpoznawanej sprawie – tj. art. 83 § 1 k.c., co prowadzić powinno do wniosku, że umowa darowizny nie wywołuje zamierzonych skutków prawnych, a zatem nie powoduje konieczności zwolnienia spod egzekucji pojazdu F. (...) o nr rej. (...), gdyż stanowi on w istocie własność dłużnika pozwanej - R. W..

Mając powyższe na uwadze Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok na podstawie art. 386 § 1 k.p.c w ten sposób, że oddalił powództwo.

Zmiana wyroku w zakresie roszczenia głównego skutkować musiała również zmianą rozstrzygnięcia o kosztach postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Wobec wyniku postępowania, o kosztach tych należało orzec na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z § 8 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 roku w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (t. j. Dz. U. 2016, poz. 1714), podwyższając tak ustaloną kwotę (600,00 zł) zgodnie z § 4 ust. 3 powołanego Rozporządzenia o stawkę podatku od towarów i usług przewidzianą dla tego rodzaju czynności w przepisach o podatku od towarów i usług, obowiązującą w dniu orzekania o tych opłatach, tj. o 23 %, czyli o 138,00 zł.

Zważywszy na wynik kontroli instancyjnej o kosztach postępowania apelacyjnego Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz § 16 ust. 1 pkt 1 w zw. z § 8 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 roku w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (t. j. Dz. U. 2016, poz. 1714) podwyższając tak ustaloną kwotę (300,00 zł) zgodnie z § 4 ust. 3 powołanego Rozporządzenia o stawkę podatku od towarów i usług przewidzianą dla tego rodzaju czynności w przepisach o podatku od towarów i usług, obowiązującą w dniu orzekania o tych opłatach, tj. o 23 %, czyli o 69,00 zł i zasądził od powódki na rzecz pozwanej kwotę 369 złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego pełnomocnika ustanowionego z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.